

duurzaamheid & natuur

natuurdagboek 30 januari 2012

Kuifeenden

FOTO KOOS DIJKSTERHUIS

Drijvend dons

Op 15 januari zag ik een roos in de knop, op punt van uitkomen. Het was de enige bloem in wording op een paar kale twijgen na, met zwart geworden bottels van vorig jaar. Op 16 januari zag ik een veld bloeiende narcissen. Ja, we weten nou wel dat de lente vroeg is. Scholeksters verzamelen zich al in opgewonden groepjes. Kuifeenden vormen paartjes, wilde eenden trio's, meerkoeten slepen takjes aan en bestrijden hun rivalen te water met geklapwiek en gegil. Kuifeenden ja. Ze overwinteren in groepen op meren en plassen, enorme groepen soms, van duizenden, tienduizenden kuifeenden. Op de randmeren bijvoorbeeld en het IJsselmeer. Voorheen doken ze vooral in het Markermeer naar driehoeksmossels. Maar het Markermeer slibde dicht met vuil, de eenden duiken nu meer ten noordoosten van de Houtribdam.

In de lente trekken vele kuifeenden weg, naar het noorden en oosten. Vele andere verspreiden zich over

het land. Daar dobberen ze op vaarten, plantsoenvijvers, stadsgrachten. Ze bereiden zich voor op het broedseizoen en zien er op hun paasbest uit. Zwart met witte flanken, de woerden. Bruin met lichtbruine flanken, de vrouwen. Beide met gele oogjes. Die woerden zijn echt gitzwart met spierwit. Hun snavel is blauwgrijs. De kuif van kuifeenden is niet altijd zichtbaar. Hij staat niet overeind, maar hangt achterover. Ze hebben zich al over het land verspreid, een week of zes eerder dan anders. Nog even en ze leggen eieren aan de oevers van sloot en plas. Volstrekt onzichtbaar tussen het gras. Daarna kun je kuifeendgezinnen tegenkomen. Tien zwarte bolletjes drijvend dons. Maar dat duurt nog even, het begin van de lente kent zijn grenzen.

Koos Dijksterhuis

www.trouw.nl/groen

Voor eerdere afleveringen en vragen over inheemse natuur

Een minuut onder water: de roodkeelduiker

Langs de Nederlandse Noordzeekust zijn duizenden roodkeelduikers te zien. In januari zijn ze het talrijkst, vooral voor de kust van de Waddeneilanden en die van Noord- en Zuid-Holland. In het binnenland is de roodkeelduiker zelden te zien.

De roodkeelduiker is van de vier soorten duikers in Nederland verreweg de talrijkste soort. In de Nederlandse kustwateren overwinteren er bijna 10.000, in de gehele Noordzee naar schatting zo'n 53.000 roodkeelduikers. In december en januari worden veel langsvliegende roodkeelduikers gezien, onlangs nog zo'n 1100 exemplaren in één vlucht bij Katwijk aan Zee. Dit moet in het kader van de trek zijn geweest, hoewel roodkeelduikers ook op de wieden gaan bij verstoring door scheepvaart. Hoewel de internationale beschermingsorganisatie BirdLife International zich zorgen maakt over de teruggang van de populaties, lijken de aantallen voor de Nederlandse kust toe te nemen. Onduidelijk is waarom.

Om de vogels goed te zien, is het het beste om met een sterke kijker vanaf één plaats over zee te kijken. De grootste trek vindt plaats in de ochtenduren. Maar het is ook goed

Roodkeelduiker

mogelijk om bij een wandeling over het strand een roodkeelduiker te zien, vlak achter de branding. De roodkeelduiker is een forse watervogel met een spitse snavel, die optimaal is aangepast aan een duikend leven. Hij heeft een slank lichaam en ver achterwaarts geplaatste grote voeten met zwemvliezen. Anders dan alken en pinguïns, die onder water lijken te 'vliegen', gebruikt hij zijn vleugels alleen bij het bochtenwerk. Duiken gaat met een opvallend gemakkelijke beweging, waarna de roodkeelduiker tamelijk lang onder water blijft: ongeveer een minuut. Hij eet vooral vis, soms krabben en kreeften.

(Bron Vogelbescherming)

Cokky van Limpt

‘Dit is een optimistisch boek’, zegt Robbert Misdorp (70), kloppend op de kaft van de publicatie voor hem op tafel. ‘Climate of Coastal Cooperation’ (CCC) heet het. De oud-medewerker van Rijkswaterstaat, expert op het gebied van kustbescherming, heeft er als samensteller vier jaar aan gewerkt. In het boek doen Misdorp en 101 collegadeskundigen uit Europa en Azië verslag van tientallen projecten op het gebied van duurzame kustontwikkeling in die twee continenten.

Misdorp is beslist geen klimaat-scepticus. Van 1989 tot 1994 was hij technisch secretaris ‘kusten’ van het IPCC, het Intergovernmental Panel on Climate Change van de Verenigde Naties (VN), dat wel verweten wordt de dreigende gevolgen van klimaatverandering te overdrijven. Die door de mens beïnvloede klimaatverandering is wel degelijk reëel, beaamt hij. Maar inmiddels wordt er in internationale samenwerking zo veel kennis en ervaring op het gebied van mogelijke maatregelen opgedaan dat hij toch optimistisch is over de toekomst.

Hij voelt dan ook niet voor pessimistisch doemdenken en de zaken zo zwart mogelijk voorstellen om mensen wakker te schudden. “Ik zit meer op de lijn van Cees Veerman, voorzitter van de Tweede Deltacommissie. Veerman erkent dat de gevolgen van klimaatverandering serieuze problemen opleveren voor het laaggelegen Nederland. Die problemen vergen wel degelijk een urgente aanpak, maar doen zich niet acuut voor.”

Zelfs bij het worst case-scenario, een stijging van de zeespiegel met 1,3 meter in deze eeuw, heeft Nederland kennis en middelen genoeg om de bevolking blijvend te beschermen, zegt Misdorp. “Wij geven nu jaarlijks ongeveer 0,1 procent van het bruto nationaal product uit aan onderhoud van waterkeringen, zoals dijken en duinen. Stijgt de zeespiegel 1 meter, dan gaat dat tussen de 0,2 en 0,3 procent van het bnp kosten. Voor ons is dat weinig en heel betaalbaar. De kans dat Amersfoort aan zee komt te liggen, is te verwaarlozen. Dat is echt een onzinverhaal, maar we moeten nu wel beginnen met het voorbereiden van veerkrachtige maatregelen. Het plannen en uitvoeren daarvan kost nu eenmaal veel tijd, zoals we zagen bij de Deltawerken. Die besloegen ruim vier decennia. Bovendien is nu beginnen met voorbereidingen goedkoper dan uitstellen.”

Robbert Misdorp

Jaarlijks wordt er 12 miljoen kubieke meter zand toegevoegd aan de Nederlandse kust

Na jarenlang meegewerkt te hebben aan de Deltawerken – onder andere de stormvloedkering in de Oosterschelde – en aan onderzoek naar de Waddenzee, betrad Misdorp in 1988 het internationale podium. “Er kwam een vraag vanuit de VN: jullie hebben in Nederland veel ervaring met waterbeheer en kustbescherming, kom ons helpen want de zeespiegel gaat stijgen als gevolg van klimaatverandering. Zo kwam ik bij het IPCC terecht, het klimaatpanel van de Verenigde Naties waarin wetenschappers en beleidsmakers uit 190 landen zitten.”

Er zijn twee soorten maatregelen denkbaar bij dreigende zeespiegelstijging als gevolg van klimaatverandering, zegt Misdorp. De eerste, mitigatie, is rigoureuze: gooi ‘de pijp’ dicht zodat er minder broeikasgasen in de atmosfeer komen. De tweede, adaptatie, moet in stelling worden gebracht als de eerste onvoldoende wordt toegepast: hoe pas je je aan als de zeespiegel toch versneld stijgt, stormen toenemen en rivierafvoeren sterk wijzigen? Dat kan volgens hem op drie manieren: beschermen, aanpassen of je terugtrekken naar hoger gelegen delen.

Beschermen tegen overstromingen en kusterosie door aanvallen van de

zee op het land kan door de dijken te verhogen, maar bijvoorbeeld ook door zand toe te voegen aan de kust. Misdorp: “Nederland past deze strategie van zandsuppletie al toe sinds de jaren zeventig en de laatste twintig jaar is het officieel regeringsbeleid. Jaarlijks wordt er 12 miljoen kubieke meter zand toegevoegd aan de kust. Sinds kort hebben we er ook nog de zogenoemde Zandmotor bij, een enorme komma van in zee opgespoten zand voor de kust van Zuid-Holland. Dat zand beweegt van zuid naar noord en moet voor een extra versteviging van de kust zorgen. ‘Building with nature’ noemen we dat, niet vechten tegen de natuurkrachten maar meebewegen en samenwerken met de natuur.”

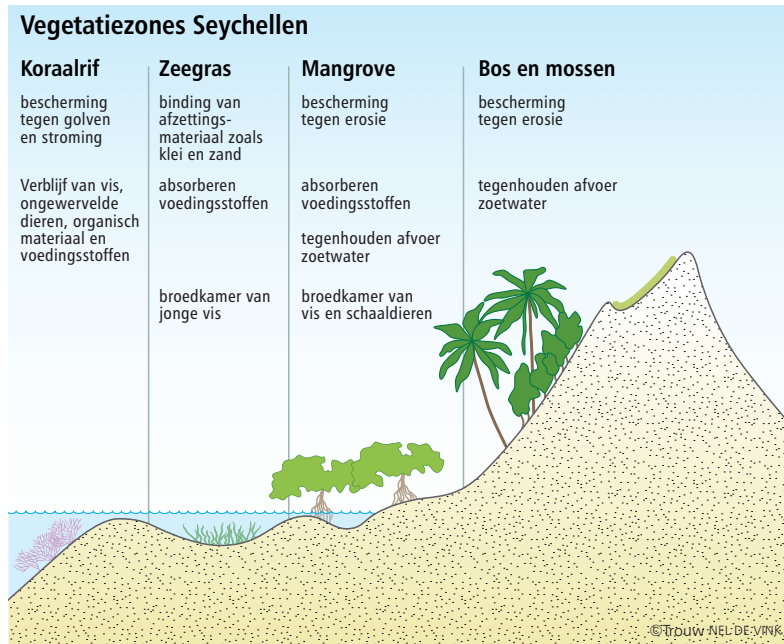
Bij de grote rivieren in ons land wordt dat principe ook toegepast. In plaats van almaar dijken verhogen ontstond het idee om meer ruimte te geven aan de rivier. Dat was volgens Misdorp vijftien jaar geleden een echte eyeopener. “En een heel nieuw concept met vele voordelen, zoals een betere afvoer van het water, een mooier en natuurlijker aanzicht van de rivier en zand- en grindwinning. Een duurzame win-winoplossing”, noemt hij dat.

Aanpassen, de tweede strategie bij een stijgende zeespiegel, is de zee inlaten, terwijl je de mensen handhaaft. “Dat betekent woningen op palen, drijvende huizen en kassen, woonboten, aquacultuur, zoute rijst verbouwen enzovoort.” Van de derde strategie, je terugtrekken naar hogere delen, bij ons de Veluwe bijvoorbeeld, zal het volgens hem in Nederland nooit komen. Maar in ontwikkelingslanden misschien wel.

Voor al in Azië gaan, als gevolg van de enorme groei van de bevolking en van de economie, in combinatie met de druk vanuit zee op de veelal kwetsbare kustgebieden, de grootste klappen van de klimaatverandering vallen, voorspelt Misdorp. “De kosten van bescherming tegen de zeespiegelstijging kunnen daar oplopen tot enkele procenten van het bnp. Bovendien hebben de meeste ontwikkelingslanden een enorme achterstand in kennis, technische middelen, infrastructuur en institutionele zaken. Bangladesh bijvoorbeeld, met zijn grote, laag liggende kustvlakte, heeft geen Rijkswaterstaat zoals die bij ons functioneert.”

Jaarlijks vallen daar doden door overstromingen en tropische cyclonen. Toch, zegt Misdorp, neemt het aantal slachtoffers er af, omdat veel landen in Bangladesh hebben geïn-

duurzaamheid & natuur

vesteerd in het bouwen van shelters. Dat zijn gebouwen op palen die normaal in gebruik zijn als scholen, maar tijdens een tyfoon aan 2500 tot 3000 mensen bescherming kunnen bieden.

De aanleg in Bangladesh van shelters voor veiligheid van de bevolking, de heraanplant van mangrovebossen als kustbescherming en de economisch interessante ontwikkeling van op de rivier drijvende groentekweekbedden zijn voorbeelden van de in Misdorps boek beschreven projecten, die tot stand konden komen dankzij internationale samenwerking op het gebied van kustzonebeheer. Bij de meeste projecten is hij zelf betrokken

geweest en is ook gebruik gemaakt van Nederlandse expertise, mede dankzij het Netherlands Water Partnership. Daarin werken private bedrijven en de overheid samen om Nederland, met zijn enorme kennis op watergebied, beter op de internationale kaart te zetten.

De beschermingsmaatregelen die genomen kunnen worden, verschillen per land. Zo is niet elke kust geschikt voor zandsuppletie, wat in Nederland zo'n succes is. Je hebt er grote baggerschepen voor nodig en een monitorsysteem dat de beweging van het zand in de gaten houdt. Maar voor alle landen geldt, zegt Misdorp, dat er gezocht moet worden naar 'dy-

De 'zandmotor' voor de kust van Zuid-Holland helpt bij de versterking van de kust.

FOTO RIJKSWATERSTAAT

namische, flexibele, veerkrachtige maatregelen, die op meerdere niveaus winst opleveren'. "Maatregelen die én goed zijn voor de economie én voor de ecologie, én voor Europa én – via het delen van kennis – voor landen daarbuiten. Die én in de planning kloppen én in de uitvoering. En het mooie van zulke duurzame oplossingen is dat ze eerst misschien wat extra geld kosten maar uiteindelijk geheid geld opleveren, mits je het goed en slim uitbaat."

De duurzame ontwikkeling van het Rotterdamse Havengebied noemt hij een geslaagd voorbeeld van zo'n meervoudige winstsituatie. "Dit project, uitgevoerd tussen 1993 en 2010, heeft Rotterdam niet alleen schonere lucht, schoner water en een zeerreservaat van 30.000 hectare opgeleverd, maar ook 2000 hectare extra havengebied, mooie nieuwe huizen dichtbij de haven, groene recreatiegebieden en veel nieuwe banen. En de overslag van goederen in de haven is in die zeventien jaar met 800 miljoen ton extra toegenomen. Dat vertegenwoordigt een omzetgroei van anderhalf maal zoveel als de investering van ruim 7 miljard euro voor het totale project."

De sleutel voor zo'n succes is volgens Misdorp samenwerking op en door alle niveaus heen en, ook heel belangrijk, een centrale regie. "Aan het Rotterdamse project deden 18 gemeenten mee, 1 provincie, 2 ministeries, het gemeentelijk Rotterdams Havenbedrijf, 600 havenbedrijven en enkele ngo's. De initiële leiding was in handen van de toenmalige minister van milieubeheer. Alle deelnemende partijen staken er geld in. Er kwam één groot plan waar 28 projecten onder hingen, die per sector werden uitgevoerd. Dit integrale kader is buitengewoon succesvol gebleken. Economisch pakt het heel profijtelijk

Succes op de Seychellen

Een succesvol voorbeeld van duurzaam kustbeheer is te vinden op de Seychellen. Dat op deze eilandengroep maar twee doden zijn gevallen bij de tsunami in 2004, is volgens deskundige Robbert Misdorp te danken aan de wijze beslissing van de nationale overheid daar, om het koraal en de mangrovebossen voor de kust te behouden. "Daarmee is én de biodiversiteit gewaarborgd, én de economie – toeristen komen er graag – én de kustbescherming, want de kustgordel van zeegrasvelden, koralen en mangroven werken remmend op de golven."

Maar het ware geheim van de Seychellen is dat er maar 80.000 mensen wonen en er dus geen sprake is van een zeer grote bevolkingsdruk, hét grote probleem van veel ontwikkelingslanden, aldus Misdorp. "Bovendien begrijpt de bevolking het nut van de kustbescherming, omdat de overheid veel aan voorlichting heeft gedaan. Als iemand op de Seychellen een kettingzaag hoort, snelt hij onmiddellijk naar de politie, die de bomenzager gebiedt het ding af te zetten."

uit en op termijn kan de Rotterdamse haven de groenste ter wereld worden."

Robbert Misdorp hoopt, met de in het door hem samengestelde boek beschreven projecten, ervaringen, lessen en instrumenten voor duurzame kustontwikkeling, een gedragsverandering in gang te zetten. Daarom wil hij zijn boek ook 'vertalen' voor kinderen, liefst in de

Vietnamese mangrove

In Vietnam is sinds 1994 heel wat bereikt. De kwetsbaarheid van kustgebieden is in kaart gebracht voor de huidige en toekomstige omstandigheden. Er is een waterloop- en bouwkundefaculteit opgericht aan de universiteit van Hanoi. En het Rode Kruis heeft 22.000 hectare mangrovebossen aangeplant. Deze maatregel heeft meer dan één voordeel: betere bescherming van de bevolking tegen tyfoons en overstromingen, verhoging van de biodiversiteit, en verbetering van de visstand. En het levert nog geld op ook.

Volgens Ibrahim Thiaw, directeur van het United Nations Environment Programme, bespaart Vietnam dankzij de aanleg van de mangrovebossen jaarlijks 7 miljoen dollar op de kosten voor dijkonderhoud.

In de nabije toekomst richt de Vietnamese-Nederlandse samenwerking zich onder andere op de duurzame ontwikkeling en bescherming van de Mekongdelta en de aanleg van een grote haven na bij Ho Chi Minh Stad.

vorm van een educatief kinderprogramma.

Robbert Misdorp (redactie): 'Climate of Coastal Cooperation'; uitgegeven door Coastal & Marine Union – EUCC, Leiden, 208 pag., ISBN 9789075502091. Er is ook een, gratis te downloaden en met ruim 800 pagina's vele malen uitgebreidere CCC Internetpublicatie. www.coastalcooperation.net.